

INSTAGRAM'DA ZAMANA YOLCULUK: NOSTALJİ ALGISININ YENİDEN ÜRETİLMESİ VE TBT'NİN KULLANIM PRATİKLERİ ÜZERİNE*

Betül TANSEL**, Serhat KAYA***

Gönderim Tarihi: 22.05.2019 - Kabul Tarihi: 09.09.2019

Tansel, B. ve Kaya, S. (2019). "Instagram'da Zamana Yolculuk: Nostalji Algisinin Yeniden Üretilmesi ve Tbt'nin Kullanım Pratikleri Üzerine". *Etkileşim*. 4. 236-253.

Özet

Sosyalleşme ve iletişim devriminin simgesi olan İnternet'in ortak ürünü olan sosyal medya, adeta alacakaranlıkta sürdürülen ilişkiler sayesinde, bireylerin ideolojik ve sosyal baskılardan uzaklaşmasını sağlayarak yeni bir kimlik alanı da açmaktadır. Popüler sanal ağlardan Instagram ise bu makalenin çalışma alanını oluşturmaktadır. Siber uzayda değişen zaman ve mekân algısı nostalji kavramını da değiştirmiştir. Çağdaş nostalji, geçmiş hakkında olmaktan çok yitip giden şimdi hakkında olmaya başlamıştır. Nostaljinin Instagram'a yansımaları ise #tbt etiketinde görmekteyiz. Türkçeye "Ne günlerdi!" olarak çevirebileceğimiz ve açılımı "Throwback Thursday"ın kısaltması olan TBT, geçmişten bir güne, eskilere dair fotoğraf yüklemek isteyenlerin kullandığı bir etiket olarak karşımıza çıkmaktadır. Her gün yaklaşık 450 milyon paylaşımın yapıldığı bu etiket üzerinde yaptığımız çalışmada yöntem olarak, yarı yapılandırılmış soru formuyla derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucunda Instagram alanı üzerine nostaljinin birkaç günden birkaç seneye uzanan tarih aralığındaki fotoğraflarla yeniden inşa edilse de gerçek hayatta beklenen duygusal tatminin burada gerçekleşmediği görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Instagram, nostalji, kimlik, TBT, sosyal medya.

* Bu çalışma 18-19 Ekim 2018 tarihlerinde düzenlenen
'Uluslararası Dijital Çağda İletişim Sempozyumu'nda sunulmuştur.

** Doktor Öğretim Üyesi, İstanbul Esenyurt Üniversitesi, Sanat ve Sosyal Bilimler Fakültesi,
betultansel@esenyurt.edu.tr, Orcid: 0000-0003-2035-5661

*** Araştırma Görevlisi, İstanbul Esenyurt Üniversitesi, Sanat ve Sosyal Bilimler Fakültesi,
serhatkaya@esenyurt.edu.tr, Orcid: 0000-0002-9508-140X

TIME TRAVEL ON INSTAGRAM: REPRODUCTION OF NOSTALGIA PERCEPTION AND USE OF TBT*

Betül TANSEL**, Serhat KAYA***

Received: 22.05.2019 - Accepted: 09.09.2019

Tansel, B. ve Kaya, S. (2019). "Instagram'da Zamana Yolculuk: Nostalji Alsının Yeniden Üretilmesi ve Tbt'nin Kullanım Pratikleri Üzerine". *Etkileşim*. 4. 236-253.

Abstract

Social media, the symbol of socialization and communication revolution and the product of Internet, opens a new identity field by enabling individuals to get away from ideological and social pressures. Instagram, one of the popular networks, is the study area of the present article. Changing perception of time and space in cyber space has modified the nostalgia concept. Contemporary nostalgia beings to be about "now" that has gone forever, rather than the "past". The reflection of nostalgia into Instagram is a #tbt tag used by those asking to upload a photo from the past days. As a method, in-depth interviews with a semi-structured questionnaire is performed in the current study conducted on this tag. As a result, it is understood that although nostalgia in Instagram is rebuilt with photographs from a few days to a few years, the desired/expected emotional satisfaction is not realized.

Keywords: Instagram, nostalgia, identity, TBT, social media.

** This study was presented at the 'International Symposium on Communication in the Digital Age' on 18-19 October 2018.*

** Phd/Lecturer, İstanbul Esenyurt University, Faculty of Arts and Social Sciences, betultansel@esenyurt.edu.tr, Orcid: 0000-0003-2035-5661

*** Research Assistant, İstanbul Esenyurt University, Faculty of Arts and Social Sciences, serhatkaya@esenyurt.edu.tr, Orcid: 0000-0002-9508-140X

Giriş

Kimlik kavramı, özellikle kitle iletişim araçlarının yapısal dönüşümüyle ve sosyolojik değişimlerle yeniden şekillenmekte ve gelişmektedir. İnternet teknolojisiyle kimlik, bireylerin üzerine giydirilmiş bir şey olmaktan çıkarak sanal ortamlarda yeniden inşa edilebilir bir yapıya dönüşmüştür (Uğur ve Bilici, 1998). Web 2.0 teknolojisindeki yenilikler sayesinde sosyal medya ağlarındaki uygulamaları değiştirmekle birlikte, kimliğin yeniden oluşmasında ve değişmesinde doğrudan etki ettiğini söyleyebiliriz.

İnternet öncesi dönemde kimlik dendiğinde kişinin mesleği, güvenilirliği, yaşam tarzı, yetenekleri gibi değerler göz önünde tutulmaktaydı. Günümüz İnternet teknolojisi ise gündelik hayat pratiklerini değiştirmektedir. Geleneksel medya araçları her bireyin tanınmasına veya milyonlarca kişi tarafından bilindik olmasına olanak vermezken, İnternet ile birey edilgen kimlikten etken birey haline gelmektedir. Giderek popülerleşen ve farklı kullanım amaçları için oluşturulan sosyal medyada bireyler, kendilerine ait bilgileri paylaşarak toplumsal bir kimlik ve görünürlük kazanmaya başlamışlardır. Küreselleşme, postmodernizm ve gelişen kitle iletişim teknolojilerinin etkileriyle bireylerin kimlik inşaları İnternet tabanlı sosyal medya üzerinde oluşturulmaya başlamıştır. Kimlik inşasında, üyesi olunan platformda bireyler kim oldukları -özel hayatlarına, aile ve arkadaşlarına dair bilgileri- nereye gittikleri, hangi yemeği yedikleri gibi günlük hayattaki aktivitelerini paylaşarak kendilerine ayrılan sanal mekânda kimliklerini yeniden inşa ettiklerini görmekteyiz. Danah Boyd (2014: 49) süreci şu şekilde açıklamaktadır: Çevrimiçi kimlik inşası bireysel olduğu kadar sosyal bir süreçtir. Bir kullanıcının başka bir kullanıcının profilinde yapmış olduğu yorum veya paylaşım ile kimlik inşası süreci, kolektif pratiklerin parçası haline gelmektedir. Bu süreçte kimlik ve benlik kavramları ön plana çıkmaktadır.

Birey kimliğini yeniden inşa ederken sanal bir dünya üzerinden de olsa önemsenmek, bilinmek veya göz önünde olmak bireye psikolojik motivasyon sağlamaktadır. Bireylerin sosyal medyada kimliklerinin yeniden inşasında Goffman'ın 1959'da tanımladığı "Gündelik Yaşamda Benlik Sunumu" (*The Presentation of Self in Everyday Life*) eserindeki benlik kavramına ve benliğin oluşumuna bakılması, *Instagram*'da kimliklerin inşasının daha net anlaşılmasını sağlayacaktır. Goffman, çalışmasında benliği dramaturjik (tiyatro) kuramıyla açıklamaktadır. Teoride hayatı tiyatro oyununa benzeterek oyundaki her bireyin izleyiciler için farklı roller oynadıklarını vurgulamaktadır. Goffman, insanların aktörler gibi takdir toplamak ve beğenilmek için çevresindekiler üzerinde iyi izlenimler bırakmak istediklerini ve bunun neticesinde geri bildirimlerle arzu edilen bir kimlik oluşturmaya çalıştıklarını belirtmektedir (2009: 14-16).

Fotoğraf çekmek ve bu fotoğrafları sosyal medyada paylaşmak bireyin kimlik oluşumu ve iletişimi için gidererek artan bir ihtiyaç haline gelmektedir.

Her şeyin yitip gittiği ve geçici anlarla çevrili dünyasında modern birey, kendini değerli hissetmek ve bir kökene sahip olmak için fotoğrafı teselli aracı olarak kullanmaktadır.

Barthes (1981: 80), fotoğrafla kimlik inşası arasında güçlü bir ilişki olduğunu düşünmektedir. Buna göre, fotoğraflar sürekli değişen görünüşümüz üzerinden geçmişimizi, şimdimizi ve gelecekteki bizi düşünmeye çağıran enstrümanlardır. Bundan dolayı ne zaman bir fotoğraf çektirsek o imajı, oluşturduğumuz geçmiş, şimdi ve gelecekteki biz kurgusuna iliştiirmeye çalışırız. Fotoğrafları “düzeltmek” aslında yaşanmışlıklarımızın bir değerlendirme sürecidir. Geçmiş ve gelecek üzerine ne olduğu ve ne olacağına dair fikir yürütmedir. Bu revizyonist bir süreç değil; aynı zamanda gelecekte beklenenler, geçmişe yönelik öngörüler ve zihin dünyamızın imgelemlerini besler (Rose, 1992). Barthes'a göre (1996: 24) fotoğrafta:

(...) dört görüntü repertuarı kesişir, birbirine karşı koyar, birbirini çarpıtır. Mercek önündeki ben, aynı anda: olduğumu sandığım, başkalarının olduğumu sanmalarını istediğim, fotoğrafçının olduğumu sandığı ve fotoğrafçının sanatını göstermek için kullandığıdır. Bir başka deyişle, acayip bir eylem: (...) Fotoğraf, doğruyu söylemek gerekirse, benim ne özne, ne nesne, ama bir nesneye dönüşüğünü hisseden özne olduğum o gizli anı temsil eder.

O “an” da verdiğimiz pozlarda en iyi kıyafetler ve gülüşümüzü takınırız. Sonrasında onları elemeyen geçiririz. Bazılarını siler, bazıları üzerinde ise oynamalar gerçekleştiririz. Daha öncesinde fotoğraflarda ancak profesyonellerce gerçekleştirilecek olan düzenlemelerin, cep telefonlarında yer alan uygulamalarla gerçekleştirilmesi de işimizi kolaylaştırmaktadır. Böylece amaçlanan “ben”e, yani inşa edilmek istenen kimliğe ulaşmış oluruz.

Goffman'ın teorisini temel aldığımızda *Instagram*'ın bireylerin maskelerini çıkardığı, doğal ve günlük hayatta olduğu gibi değil; tersi yönde “en”lerin ön planda olduğu, bu fikir doğrultusunda beğenilen ve gülümseyen fotoğrafların paylaşıldığı görülmektedir. *Instagram* kullanıcıları paylaşımlarında kabul ettikleri takip listesindeki bireylere sunum yapmaktadır. Bu şekilde özenle seçilip paylaşılan fotoğraflar, takipçilerden gelen yorumlar ile kullanıcıların kimliğinin nasıl algılandığını ve yorumlandığını ortaya çıkarmaktadır. Sonuçta da kimlik ve hafıza ile dijital otobiyografimizi oluşturmuş oluruz.

Bir Dönüşüm Hikâyesi: Geleneksel Nostaljiden Çağdaş Nostaljiye

Günümüz insanların zamanı tamamen kendilerine özgü bir şekilde yaşamaları ve algılamaları onların ortak özellikleridir. Bu özellik insanları, yılın, ayın, günün tarihini; saatin kaç olduğunu yaklaşık olsa da bilme gibi kaçınılmaz diyebileceğimiz bir ihtiyaca sürüklemektedir:

Bu ihtiyaç, her şeyin içine ve herkesin içine işlemiş zaman duygusu, öylesine mecbur kılıcı, öylesine basınç yapan bir duygudur ki, bu türden toplumlarda bir ara-

da yaşayan insanlar, taşıdıkları zaman duygusu, zamanı duyumsayış biçimlerinin, dünyanın her köşesindeki insanlarca paylaşılmadığını akıllarının ucundan bile geçirmezler (Ellias, 2000: 177).

David Harvey (1999: 318) ise bu durumu 'postmodern bir zaman-mekân sıkışması' olarak nitelemektedir. Günümüz dünyasında üretilen ürünlere ve farklı mekânlara erişebilirliğimizdeki hızlı değişim "modadaki ve yaşam tarzlarındaki değişimler, insanların değerleri, zaman ve mekân içinde başkalarıyla kurdukları ilişkiler gibi temel konularda büyük bir belirsizlik ve kişisel güvensizlik yarattı", ki yaşananların böylesine yoğunlaşmamasına zaman-mekân sıkışması denilebilir. Debord (2006: 73), "tam anlamıyla tarihsel hareket, hâlâ gizli olsa da, 'insanın gerçek doğasının' yavaş ve hissedilemeyen oluşumunda, "insanlık tarihinden doğan bu doğada" başladığını, ama kendi tarihinin ürünü olan bu toplumun bir teknolojiyi ve bir dili egemenliği altına almış olsa da sadece süregelen bir şimdiki zamanın bilincinde olduğunu, vurgular. Zaman algısında oluşan bu değişim nostalji algısını da değişime uğratmaktadır.

Doğduğu mekânı bırakıp şehirlerde yaşamaya başlayan modern insan, mekânda meydana gelen hızlı, kapsamlı ve ayrıntılı değişimler neticesinde, geride bıraktığı "bizi orada öylece bekleyen evimiz"i artık "yerli yerinde" olmadığını keşfeder. Evinden, yurdundan ayrı düşüp hasret çeken insanı tasvir eden geleneksel nostalji, "evin" tahrip edilmesiyle anlamını yitirmiştir. Modern zamanlar, nostaljinin modern versiyonu doğuşuna tanıklık etmiştir. Eviyle kurduğu derin bağları kendisini anlamlandıran önemli bir kimlik belirtici olarak kullanan geleneksel insanın nostaljiyle kurduğu derin bağlar, "evsizleşen" ve o kimlik belirticini kaybeden insan için geçerliğini kaydetti. Hatırlama eylemine büyük bir sızı eşlik etmiyordu modern nostaljide artık.

Modern insan, yaşamı kendi perspektifi içinde yaşayıp kendi anlam dünyası içindeki çağrışımlarla "an"ı hatırlamaktadır. Bu nedenle aynı anıyı paylaşan insanlar onları farklı şekilde hatırlar. Kimisi için huzurlu kimisi için sıkıcıdır o paylaşılan an! Böylece tek bir nostaljiden değil nostaljilerden söz etmek gerekir modern zamanlarda.

Hızla görünüp kaybolan imajlar dünyasında hem zamana hem kendisine yabancılaşan insana modernitenin "önerdiği "burada ve şimdi" ufanmış; insan, yaşam olarak baş edemeyeceği bir "deneyim ufantıları", birey olarak da bir tür "benlik telaşları" çoklaşmasına gömülerek" kendini unutulmuş teslim etmesidir (Başer, 2010: 13). Çağdaş nostalji geçmiş hakkında olmaktan çok, yitip giden şimdi hakkındadır (Boym, 2009: 495).

Gelişen teknoloji her seferinde nostaljik duygunun özünü oluşturan mesafe ve mahremiyet ilişkisini etkilemektedir. Sınırların siberuzay olduğu dünyada İnternet, son derece uzamsal bir tarzda örgütlenir; data merkezli ve hipermetinseldir¹ ve sürekliliğe değil eşzamanlılığa dayalıdır. Bizim hayat hikâyemizi

¹ Hipermetinsellik, art arda gelmeyen, ardışık olmayan yazmadır; dallanıp budaklanan metindir ve okura seçenekler sunar. Doğrusal olmayan (non-lineer) linklerle birbirine

oluşturan zaman, anlatı ve anlam oluşturma konusu İnternette o kadar da önemli bir yer kaplamaz. Bilgisayarın belleği insan belleğinden farklı çalışır. İnsan belleğinde her gün yeniden şekillenen hatıralar bilgisayar için 0 ve 1'lerden ibarettir ve hatırlama eylemi ya hep ya hiç üzerinden ilerler. Boym (2009: 490) siberuzayda nostaljinin nasıl var olduğunu şöyle anlatmaktadır:

İlk bakışta hipermetinsel örgütlenme nostaljinin temel önermesini (zamanın geri çevrilemezliği ve başka zamanları ve mekanları yeniden ziyaret edememek) ortadan kaldırır. Burada yalnız bir erişim meselesi söz konusudur. Siberuzayda zaman hız üzerinden tasarlanır: erişim hızı ve teknolojik yenilik hızı. Yitirileni hatırlamanın ve hafıza üzerine düşünmeye yönelik zamansal deneyler için hiç zaman yoktur. (...)

Varoluşsal matematikte... yavaşlığın derecesi hafızanın yoğunluğuyla doğru orantılıdır; hızın derecesi unutmanın yoğunluğuyla doğru orantılıdır (Kundera, 1995: 39).

Biz her ne kadar yüklediğimiz fotoğraflara birbirinden farklı anlamlar yükleyip önem atfetsek de bilgisayarın anlam dünyasında onların hepsi birbirleriyle aynı değerdedir. Kullandığımız sosyal medyanın kuralları doğrultusunda da, hepsi tek tiplendirilmektedir. *Instagram* kullanan insanlar için ise nostalji yüklü fotoğrafların karşılığı #tbt etiketidir.

“Throwback Thursday”

Throwback Thursday (TBT) ya da *Instagram*'da kullanıldığı şekilde #tbt/ #throwbackthursday'i Türkçeye “Perşembe Gününden Bir Kesit” diye çevirebiliriz. Aslında bu etiketi “Hey Gidi Günler!” veya “Ne Güzel Günlerdi!” şeklinde de de anlamlandırabiliriz.

2006 yılında Matt Halfill tarafından kurulan *nicekicks.com* adlı web sitesi ile ortaya çıkan TBT, aslında Halfill'in oluşturduğu bir yazı dizisinin ismidir. Halfill, dizisinde eski ayakkabıları inceleyip okuyucularına sunuyordu. İlk incelediği ayakkabı ise 1991 yılında üretilen ve uzun yıllar sonra tekrar üretilmeye başlayan *Nike Air Trainer*'di.

Facebook, *Twitter*, *Tumblr* gibi diğer sosyal medya ağlarında da gördüğümüz #tbt'nin *Instagram*'daki ilk paylaşımı 2011 yılında yapılmıştır ve Bobby Sander'a aittir. Sonrasında Kim Kardashian, Beyonce, Michelle Obama'nın kullanmasıyla popülerlik kazanan etiket geniş kitlelerce kullanılır hale gelmiştir.

Özellikle 2012 yılında yayılan #tbt etiketi günümüzde birçok *Instagram* kullanıcısı tarafından tercih edilmektedir. Her gün yaklaşık 450 milyon #tbt etiketli fotoğraf paylaşılmaktadır. TBT'nin uzun versiyonu olan #throwbackthursday etiketini içeren, 44 milyon gönderi bulunmaktadır.

bağlanan bir dizi metin gövdesidir ve okura farklı okuma pratikleri önerir. Hipermetinsel liğin içindeki metinler ve metinlerin yapısı merkezlessiz, sınırları belirsiz ve hiyerarşik özelliği yoktur.

Yöntem

Makalenin saha çalışmasında, yarı yapılandırılmış soru formuyla gerçekleştirilen derinlemesine görüşme yöntemi kullanıldı. PEW Araştırma Şirketine gerçekleştirilen araştırmalarda *Instagram* aktif kullanıcılarının 18-29 yaş aralığında olduğu tespit edilmiştir. Bu veri ışığında, sorunsalımızı en iyi şekilde karşılayacak olduğunu düşündüğümüz ve İstanbul'da yaşayan, 24-31 yaş aralığındaki, 6'sı erkek ve 4'ü kadın olmak üzere toplamda 10 *Instagram* kullanıcısıyla görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler ortalama 25 dakika sürmüştür. Soru cetvelinin ana çerçevesini kimlik, mekân ve nostalji algısı oluşturmaktadır. Paylaşımlarında kendilerini nasıl tanıttıkları, sanal platformun kendileri için bir mekân olup olmadığı, nostaljiyi algılarının nasıl olduğu ve #tbt etiketinin kullanım pratikleri üzerinde durulmuştur. Görüşmecilerin sorulara verdikleri yanıtlar yazım hataları ve imla kuralları üzerinde herhangi bir değişiklik yapılmadan olduğu gibi verilmektedir. Böylece dilin kullanılma biçimine ilişkin de çıkarımlarda bulunmak olanaklı hale gelecektir.

Nostaljinin yeniden üretimi, dijital alımlama ve anlamlandırma

Bu başlık altında, görüşme yaptığımız kişiler (görüşmeciler) için nostaljik bir anlama sahip olan fotoğrafların neler olduğu ve bu fotoğrafların onların anlam dünyalarındaki yeri ele alınacaktır.

Siber uzayda paylaşılan eski fotoğrafların, kişilerin varlıklarını ispat etmek ve köklü bir geçmişe sahip olduklarını ifade etmek biçimi olduğundan bahsetmiştik. *Instagram*'da kullanıcıların paylaştığı geçmişlerine dair seçtikleri fotoğraflarda sahip oldukları kökeni ve bunun yansımaları olan önemli an ve kişileri gözler önüne sererek varlığını tüm dijital dünyaya duyurma ve ispatlama amacını taşımaktadır. Bu süreçte dijital alımlama ve anlamlandırma yaşanmaktadır. Görüşmecilerimizin neler paylaştıklarına dair ifadesi de bunun bir göstergesidir:

İlkokul fotoğrafım var. Üniversite yıllarındaki fotolarım, çalışma hayatına yeni başladığım fotolar, evlenmeden önceki fotolarım ya da aileme arkadaşlarıma ait fotolar bulunmakta. (E, 28, Üniversite)

Tabi kendime ait küçüklüğümü anlatan fotoğraflarım da var. Aynı zamanda ilkokul ve üniversiteye yeni başladığım ilk yıldaki halimle mezuniyet yılımdaki fotoğraflar da var. (E, 29, Üniversite)

Bazı görüşmecilerimiz ise aile albümlerini dijitale aktararak ilgili alan bir *online* albüme dönüştürebilmektedir.

Çocukluk fotoğrafım var. Doğum günümde yine bir yaşına girerkenki fotoğrafımı paylaşmıştım. Aile albümlerinde ki fotoğrafları kendim için dijitale aktarıyorum. Çekirdek ailem ile ilgili fotoğraflar! Biz üç kişilik bir aileyiz: annem, babam, ben. Şimdi bir de eşimle ilgili olan ayrı bir ailem var. Gerçi onları aktarıyorum. Gidip tutup da anneanne dedeyle ilgili onlarla ilgili fotoğrafları aktarmadım. Açıkçası hoş tarayıcım da şu an yok. O yüzden aktaramıyorum. (K, 28, Üniversite)

Bu alanı kendisi için değil de tutkusu olan bir şeyi paylaşmak ve onunla benzer tutkuları paylaşanları bulmak isteyen bir görüşmeci ise nostalji hakkını eski enstrümanları paylaşmakta kullanmaktadır.

Çünkü genel olarak enstrüman piyasasında asıl değerli olan eski enstrümanlar. Ben de paylaşım yaparken yapım yılı eski ve değerli olan enstrümanlar paylaşıyorum. (E, 26, Üniversite)

Nostaljik fotoğrafların görüşmecilerimiz üzerindeki etkisine -yani onların anlam dünyasında kapladığı yere- baktığımızdaysa, onlara göre nostalji; bazen hüzün, özlem, mutluluk gibi bir duyguda, bazen bir geçmişi elinizin altında hissettiğiniz bir anmada bazen bir gitarın üzerindeki pena çiziklerinde, bazen de bir kişide ete kemiğe bürünen şeydir:

Nostalji; geçip giden zamandır. Geçip giden zaman ise neresinden bakarsanız bakın artık hüzdündür. Nostalji, hüzdündür. Hüzün bana göre hayatın temel taşlarından biridir. Hüzün bilincine ulaşmamış insan eksiktir. Yararsız insandır. (E, 28, Üniversite)

Benim için nostalji eskileri anmadır. En son yaptığım bir şey abimle on yıl önce bir ağacın yanında fotoğraf çekmişiz. Ve yıllar geçti on yıl sonra aynı şekilde birbirimizin aynı yerde fotoğrafını çektik ve *Instagram*'da yan yana paylaştık iki fotoğrafı da. Bu çok hoşumuza gitti. İnsanların da çok hoşlarına gitti. Geçmişi her an elinizin altında tutabiliyorsunuz. Nostalji eşittir dört yıllık bir fotoğraftır. (E, 30, Üniversite)

Benim için 80'lerde kullanılmış bir gitarın üzerindeki pena çiziklerini ifade ediyor. (E, 26, Üniversite)

Nostalji, dedemin olduğu zamana denk geliyor.1998-1999 dedem vefat ettikten sonra biraz nostalji kayboldu. (K, 28, Üniversite)

Bir de hayatını geçmişte yaşayan görüşmecilerimiz var. Onlar için nostalji yaşamın ta kendisidir:

Ben geçmişte yaşayan bir insanım hep böyle! Aaa! bu da böyleydi; şu da şöyleydi! Yaşasın 90'lar! Bence bilmiyorum bir insanın hayatındaki önemli şeylerden bir tanesi! Evet, yaşıyorsak, bir hayat biriktiriyorsak, geçmişimiz bizim her şeyimiz! (K, 27, Yüksek Lisans)

Ya zaten ben geçmişte yaşıyorum. Yani çok böyle bir şeylerden vazgeçemem bırakamam geçmişimi de öyle o yüzden tam olarak nostaljiyi seven biriyim. (...) İlk kendimi bulduğum zaman üniversite yıllarımdı. O dönemler nostalji kavramı içerisinde belirtilecek kavramlar. Çünkü çok güzel ve özel kendimi bulduğum zamanlar! Benim için çok önemli. (K, 31, Üniversite)

Eğer hayatı nostaljiyle eşitliyorsak özel hayatın ayrılmaz parçası olan mahremiyet algısı, nostaljiyle birlikte de değerlendirilmeye başlanıyor:

Nostalji derken yakın zaman olmuyor. Büyük ihtimal çocukluk dönemi! Güzel duygusal bir şey ama yayınlamalık bir şey değil. Sadece benim için duygusal bir şey! Çünkü bilmem daha böyle manevi bir şey ya göstermelik bir şey değil ve saklanmalı bir şey. Geçmiş güzel, arada paylaşılır ama özel bir şey. Duygusal! Herkesin görmesine gerek olmayan bir şey. (K, 30, Yüksek Lisans)

Ancak kimi durumlarda kişinin mahremiyeti bizatihi kendi varlığı için tehlike oluşturur hâle bürünebilmektedir. Bu da ilgili paylaşımının silinmesiyle neticelenmektedir:

Alkol içinde olan fotoğraflar galiba -yanlış hatırlamıyorsam- masa tarzında. Zaten yakın iki üç gün öncesinde kaldırdım. Bir arkadaşım *Instagram*'dan mesaj atmış. "Bunu İlçe Milli Eğitim'den bilseler hoşuna gider mi?" diye! Çok yakın arkadaşım diyor bunu! Ona gereken cevabı verdim ama ister istemez fotoğrafı kaldırdım. (E, 29, Üniversite)

Nostaljinin *Instagram* üzerinde kullanımı -tıpkı diğer sosyal medya uygulamalarında olduğu gibi- olumsuz ve hatırlanmak istenmeyen hatıralardan uzak, her zaman tebessümle veya gururla anlatılacak hatıraların paylaşılması doğrultusunda ilerler. Yani tamamen seçme ve "güzel" anılar üzerine bir nostalji inşasıyla karşılaşmaktayız:

Nostalji benim için mazide kalmış güzel hatıralardır. Zaten insanlar hatıralarını anlatırken genel olarak güzel şeyleri anlatırlar. Kötü şeylerden ve olaylardan bahsetmezler ve kimse kötü ve olumsuz bir durumu kendi *Instagram* hesabında paylaşmıyor. Dolayısıyla nostalji geçmişteki yaşadığımız güzel anılar ve zaman dilimleridir. (E, 29, Üniversite)

Nostalji kimine göre bir his, kimine göre bir insan, kimine göre hayatın ta kendisi olarak görülse de ortaklaşılan nokta hayata bırakılan bir iz yansıması olduğu için yaşamın vazgeçilmezidir. Ancak onun da diğer fotoğraflar gibi belli kriterleri sağlaması gerekmektedir. Günümüz ilişkilerine uygun olmak ve estetik kaygılara yanıt vermek gibi...

Tarihe bir not düşmek: #tbt etiketinin kullanımına dair saptamalar

Instagram'da kullanılan etiketlerin ne kadarının bilinçli -yerinde ve gereğince- kullanılıp kullanılmadığı tartışma konusudur. İlgili etiketin yerinde kullanılması görüşmecilerimizden elde ettiğimiz verilerin değerlendirilmesinde önemli bir yer kaplamaktadır. Bu bağlamda ilk olarak görüşmecilerin TBT kullanım farkındalıklarını ölçmeye çalışacağız.

Görüşmecilerimiz genellikle #tbt etiketinin manası hakkında genel düzeyde bilgi birikimine sahipken, içlerinden birinin ise etiketin tarihini bilecek seviyede olduğunu görmekteyiz:

Eski olduğunu belirtmek için #tbt etiketini kullanıyorum. Çünkü zaten tbt throwbackthursday anlamına geldiğini biliyorum. 'Perşembe gününden bir kesit almak' olarak ifade ediliyor. Perşembe günü haricinde bir fotoğraf paylaşmak isteniyorsa tbt'nin t'sini atıyorlar. Hikâyesi ise yanılmıyorsam şöyle olacak: Amerika'da biri her perşembe günü spor ayakkabılarını paylaşıyor ve paylaştığı ayakkabıları aslında Nike'nin çok eski bir modeli olduğunu fark ediyor. Bu hikâye aslında tbt etiketiyle paylaştığınız eski fotoğraflarla günümüzdeki durumu karşılaştırabileceğimizi görüyoruz. (E, 27, Üniversite)

Görüşmecilerden biri için #tbt etiketiyle paylaştığı fotoğraf o kadar özel ve önemli ki, ilgili etiketin bizatihi kendisinin bunu anlatmaya yetersiz olduğunu

düşünerek onun anlamını daha da kuvvetlendirecek ve özel kılacak sıfatlar eklemektedir #tbt'ye:

#tbt, eskiye dönük bir şeyi ifade ettiği için onu kullanırım. Ona da tbt etiketi demem. Mesela *en kral tbt* derim. Çünkü sağlam eski anı andırdığı için. Mesela kendi eski halimi görünce bambaşka biriyim. Bunu *en kral tbt* gibi yorumluyorum. Veya *süper tbt* diyorum. Bir şeyi ifade ettiği için açıklamada yazıyorum. (E, 30, Üniversite)

Instagram'ın insanların kendilerini diğerlerinden farklı kıldıkları bir platform olduğu algısı göz önüne alındığında söz konusu etiketler bile olsa sınırlamalar hoş görülmemektedir. Perşembe gününe sabitlenen #tbt etiketinin sınırları da farklı günlerde kullanılarak ve bunun için etiketin kendisi de biza-tihi değiştirilerek gerçekleştirilmeye çalışılmaktadır. Böylece görüşmeci kendi özgürlük alanını oluşturup, sistemsel gerekliliğe eleştirel bir bakış açısı geliştirerek bunu eyleme dökmektedir:

En çok #tb'yi kullanıyorum. Yani perşembe günü kullanmasam da oluyor. Perşembe takıntısı yok bende. Böyle kendini zorunda hissetmek beni çok kasan bir şey! İllaki Perşembe günü paylaşmalısın! Öyle bir şey benim için yok ve hatta bilerek özellikle paylaşmıyorum. O derece yani! Çünkü belli bir kalıba sokulmak iyi gelmiyor. Ben ne zaman hissediyorsam o zaman herhangi bir şey paylaşıyorum. (K, 31, Üniversite)

Buraya kadar #tbt etiketinin anlamı ve özel kullanımlarını ele aldık. Şimdiye- se teknik özelliklerine bakacağız. Görüşmecilerimizin #tbt ya da ile etiketleri fotoğrafların süreleri birbirinden çok farklıdır. Hepsinde ortak fikir eski olma- sına rağmen bu eskiliğin ne kadar bir zamana tekabül ettiği konusu birkaç gün sonrasında beş yıla kadar farklılık göstermektedir:

Genellikle en son gittiğim geziler oluyor. Bir yere gittiğimde o gün paylaşmak istemiyorum bir şeyler yaşarken, yaparken çünkü böyle zamanım yokmuş gibi geliyor. Hani sonrasında [yani] gittikten sonra birkaç gün, bir hafta sonra tbt etiketiyle öyle paylaşıyorum. O zaman zaman aralığı tbt etiketinde çok önemli değil. Bu, günler de olabiliyor ama yıllarda olabiliyor. (K, 31, Üniversite)

Ayrıca nostalji dediğinizde kimsenin aklına birkaç saat öncesi gelmez daha çok ardan 4-5 yıl belki daha fazla zaman geçmesi gerekiyor. Tabi bazen zamandan çok bıraktığı etki olumlu veya olumsuz olarak bu durum bazen zamanın önüne geçebiliyor. (E, 29, Üniversite)

Görüşmeciler için o fotoğrafın #tbt olup olmayacağını fotoğrafa yüklenen anlamsal derinlik ile belirlenmektedir. Yani burada zaman belirtecinden çok fotoğrafin ne hissettirdiği ön plandadır:

Nostalji öyle bir şey ki çok (...) yakın bir arkadaşındır. Birçok şey paylaşmışsındır. Bir-iki sene önce ayrılmışsındır. Çok uzun hissetmişsindir. Onunla yaşadığın şeyler nostalji gelebilir. Aslında yaşadığın şeyin yoğunluğu ile alakalı nostalji deme süren. (E, 29, Üniversite)

Paylaşım sıklığına gelirsek bazıları için #tbt etiketiyle olan paylaşımlar bir rutin şeklinde belli zaman aralığında sayfalarında yer alırken bazılarındaysa ne

zaman isterse, ihtiyaç duyarsa ya da öyle bir fotoğraf eline geçerse o zaman paylaşmaktadır:

Hemen hemen ayda bir #tbt etiketiyle fotoğraf paylaşıyorum. Yakın zamandaki fotoğraflarımı #tbt olarak paylaşmıyorum. Bir anlamı olmadığını düşünüyorum yeni olmasından dolayı. Eskimesi gerekiyor. (E, 26, Üniversite)

O kadar fotoğraf arasından bulabilmişsem üşenmezsem koyabilirim. [Bazı insanlar özellikle dijital olmayan fotoğrafları buluyorlar. Çekip #tbt olarak paylaşıyorlar.] Onu bir iki kez yapmıştım. Çocukluk fotoğrafımdı, bir iki yaşındayken. O aralar aile meselelerine takmıştım. Böyle bir terapi eğitimden geçiyordum. Geçmişe geri gittim. O yüzden çocukluk anılarıma geri döndüğüm için sanırım anımsattı. O da bir tanedir. (K, 31, Üniversite)

Hangi fotoğrafların #tbt etiketi ile paylaşıldığına baktığımızdaysa, etiket her örneğimizdeki her görüşmeci için özel bir "anı" ifade ederken bu özel anlar, paylaşımlar içinde sınırlı sayıda kendini göstermektedir:

#tbt olarak eşimle nişanlılık fotoğrafı ve arkadaşımın bir tatilden yaptığım paylaşımları. Başka paylaşımlar da var ama sayıca çok değil. Geçmiş fotoğraflara bakarken o güne ait fotoğrafları bulmuştum. Güzel bir gün geçirmiş hoş sohbet etmiştik. Hüzünlenip o paylaşımı yapmıştım. (E, 28, Üniversite)

Bu etiketteki kişiler daha çok ağırlıklı olarak aile fertleri ve eşim oluyor. Bazen de çocukluk fotoğrafımı paylaşabiliyorum. Geçmiş canlı tutuyor galiba. Elinizde avcunuzda gibi. (E, 29, Üniversite)

Görüşmecilerimizin #tbt'yi nasıl kullandıklarını da ele aldık. Şimdi ise tbt etiketinin kullanım pratikleri üzerinde duracağız.

Tbt etiketinin kullanım repertuarı

Nostaljinin anlamlandırılması ve kullanım sıklığında gördüğümüz çeşitlilik, görüşmecilerimizin paylaştıkları nostaljik fotoğraflardan beklentileri konusunda da karşımıza çıkmaktadır. Görüşmecilerden elde ettiğimiz veriler doğrultusunda tespit ettiğimiz kullanım pratiklerini onların ifadeleri eşliğinde paylaşacağız. Her anı nostalji etiketiyle paylaşılmıyor. Hayat akışında bazı insanları ya da "an"ları geride bırakmak zorunda kalıyoruz. Aksi takdirde geçmiş anıyı derken şimdiki ilişkilerin tarihin tozlu sayfalarında yerini alabilme ihtimali ortaya çıkmaktadır. O yüzden ilk olarak günümüzde sorun yaratmayacak fotoğrafların #tbt etiketiyle paylaşıldığı görülmektedir.

Geçmişte paylaştığım şeyler şu an hayatımda belli şeyler paylaştığım insanlarla çelişiyorsa paylaşmam, mesela eski sevgilimin #tbt'sini hanımın göreceği öyle bir dünya yok! Ya da eskiden bir şeyler yaptığımız adamın iğrenç bir halini #tbt diye koymuyorum. Daha seçici davranıyorum. (E, 29, Üniversite)

Geçip giden "an", o "an"ın bizde uyandırdığı duyguyu tekrar yaşama isteği #tbt etiketli paylaşımlara yöneltmektedir:

En son yaptığım bir şey abimle 10 yıl önce bir ağacın yanında fotoğraf çekmişiz. Ve yıllar geçti 10 yıl sonra aynı şekilde birbirimizin aynı yerde fotoğrafını çektik ve Instagram'da yan yana paylaştık iki fotoğrafı da. Bu çok hoşumuza gitti. İnsanların

da çok hoşlarına gitti. (E, 30, Üniversite)

#tbt yaptığım an benim için gerçekten önemli bir an oluyor ve işte atıyorum işte o anla ilgili bir fotoğraf paylaşmışsam bende etkisi o kadar büyük oluyor ki hani birçok anımı paylaşmak istiyorum ama eskiden şey özelliği yoktu tek fotoğraf paylaşabiliyorduk sıralı fotoğraf paylaşamıyorduk. O yüzden o anı tekrar hatırlamak için ne kadar güzeldi veya ne kadar mutluydum bunu tekrar hatırlamak için özellikle paylaşıyorum. Çünkü bir tane bunu paylaşmak yetmiyor üstünden zaman geçtikçe etkisi hala sende sürüyor tekrar ortaya çıksın gün yüzüne çıksın istiyorsun. (K, 27, Yüksek Lisans)

Hayatın hızına yetişememe ve değişen zaman algımız nedeniyle hep şimdi-de yaşama hali bizi geçmiş üzerinde düşünüp eyleme geçme fırsatı sunmamaktadır. #tbt ile geçmişten yapılan bir paylaşım birçok sözcüğün yerine geçmekte ve tekrardan bir bağ kurulabilmekte sevdiğimizle ve özlediklerimizle:

Kuzenim beraber yaylada 5-6 yaşındayken çektiğimiz fotoğrafı #tbt yapmıştı. Sonra aynısını ben de post yapıp kendi sayfamda paylaşmıştım. Bir nevi etkileşim oluyor yani. (K, 28, Üniversite)

Instagram'da her gün milyonlarca fotoğraf paylaşılmaktadır. Onların arasında fark edilmekse her an daha zor hale gelmektedir. Etiketler bu görünürlüğü kolaylaştıran bir unsurdur. #tbt etiketi de sahip olduğu popülerlik nedeniyle kullanıcılarını görünür kılip takipçi sayısını arttırabilmektedir:

Etiketten aradığın zaman altta fazlaca fotoğraf çıkıyor. Sonra o kişinin fotoğrafını görüyorsun. Aaa! bu da iyiymiş şu da iyiymiş. Bul beni mevzuu! Bir nevi dikkatini çekmek istiyorum. Bu bir nevi firmada olabilir. Bu bir nevi kişide olabilir. Takipçi sayısı arttırmak isteyen herhangi bir şey olabilir. (E, 29, Üniversite)

Baktığım zaman bu tip kişilerin kendini gösterme çabasında olduğu zaten düşünüyorum. Bu benim kişisel görüşüm. Ben de yapmışımdır bu arada. Birilerini karalamak için bu söylediğimi söylemiyorum ya da böyle çok eleştiri değil. Ama bu istek sanki bir tık fazla. Ön planda olma, yaptığını gösterme, dikkat çekme, ilgi görme, beğenilme ihtiyacı bence bayağı narsist olan birçok şey var. (K, 31, Üniversite)

Ailelerimiz ya da yakın arkadaşlarımızla yaptığımız öncesi/şimdiki durum karşılaştırması ve onun üzerine yapılan eğlenceli konuşmalar artık daha geniş bir kitleyle yapılabilmesi de bu etiketle yapılan paylaşımın amaçlarından biridir:

Ve eski olduğunu göstermek. Çünkü özellikle tanıdığınız insanlar şimdiki zamanda sizin fiziki görünümü hakkında bilgi sahibi ama 5 yaşındaki halimi gördüklerinde "Bu o mu?", "Küçüklüğüyle aynı" veya "Çok değişmiş." diye yorum yapıyorlar." (E, 26, Üniversite)

#tbt, bazen sadece zaman belirteci olarak da kullanılmaktadır. Sayfamızdaki insanlara o fotoğrafın şimdiki zamana ait olmadığını açıklayıp yanlış anlaşılmanın önüne geçerek sorun oluşumunu ya da açıklama zorunluluğu ortadan kaldırmak, #tbt etiketinin bir diğer kullanım alanıdır:

Evdeki bir fotoğrafımı paylaştım. Tam ters bir zamanda ya da dönüş yolundaydım.

Bir fotoğrafımı paylaştım. Millet yanlış anladı. “İyi tatiller” falan filan yazdı. O garip oluyor. O sebeple o etiketi sanki koyma gereksinimi duyuyorsun. (...) Çünkü millet, “Aaa! O zaman orada mısın, burada mısın?” bilmem ne gibi farklı düşünüyorlar. Şu an ki an gibi düşünüyorlar. (K, 30, Yüksek Lisans)

Genelde bir manzarayı #tbt olarak paylaşmıyorum. Aslında paylaşan da var. Ama yıllar önce bir şehre gitmişsiniz ve güzel bir an olmuş ve onu hiçbir yerde paylaşmamışsınız veya kimse görmemiş. Onun bugün değil de yıllar önce olduğunu anlatmak için o fotoğrafı koyuyorsun ve #tbt deyince de insanlar biliyor ki H. bugün gitmemiş oraya, çok eskiden gitmiş ve bunu #tbt diyerek anlatıyor. Zaten görselle de anlayabilirler. Tbt etiketi koyunca insanlar daha çabuk algılıyor. (E, 30, Üniversite)

Kayıplarımız ya da hayatlarında yerini dolduramadığımız insanları yâd etmek için yapılan paylaşımlarda #tbt etiketinin önemli kullanım alanlarından. Bir araya gelmenizin zor olduğu yakınlarınızla ve sevdiklerinizle sanal ortamda bir araya gelmek ve kaybınızı anıp üzüntünüzü paylaşmak bir başka huzur bulma ve teselli olma biçimidir:

Mesela 8 yıl önce babam vefat etmişti. Zaman zaman onunla olan anılarım aklıma gelir. Ve onun görseli olan onunla fotoğraf çektiğimiz anı *Instagram*'da paylaşıyorum. Böyle olunca yakınlarım ve ailem görüyor. Onlar da o hissiyatı alabiliyorlar. Böylece güzel bir an oluyor. Eskiye dönük şeyleri de paylaşabiliyorum. Paylaşınca bu daha çok keyif veriyor. Anlık bir şeyi anlık yitiriyorsun ama eskiye dönük şeyler daha çok keyif veriyor insana. Arşivden çıkarıp paylaşmak güzel oluyor. (E, 30, Üniversite)

Sadece paylaştığımız fotoğraflarda değil, cep telefonlarımızdaki albümlerimizde kendimize sakladığımız fotoğraflarda bile hep bir estetik kaygı taşıyoruz. Ancak bazı görüşmecilerimiz kendini tanıma ve güvenme konusunda bir eşiği aştıklarından olsa gerek, tüm estetik kaygılardan azade paylaştığı “kötü” ve “çirkin” fotoğraflarla hem kendine hem de başkalarına bir zamanlarki onu gösterme ve hatırlatma da bu etiketi kullanmaktadır:

Çok eskiler duruyor hâlâ! O kadar kötü, çirkin fotoğraflarım var ki ama onlar benim geçmişim. Onları kaldırmıyorum. Dijital dönemden öncekiler. Ya hani tanınmayacak halde falanım! Hatta benimle ilgili araştırma yapanlar çok gerilere gidip baktıklarında çok farklı bir ben görüyorlar. Şey diyorlar mesela öğrencilerden bakan olmuş: “Hocam çok kötüyünüz. İyi ki de kendinizi değiştirmişsiniz” falan diyorlar. O da öyleydi. Özellikle durmasını istiyorum. (K, 31, Üniversite)

Bütün gerekçelerle birlikte artık fotoğraf koymanın kendisi de bu etiketin paylaşımı için önemli bir sebep haline gelmiştir. İnsanlar, ‘fotoğrafları zamanı geldiğinde *Instagram*'a koyarım’ diyerek çektirmektedir. Bir dürtü haline gelen fotoğraf koymanın kendisi #tbt etiketinin paylaşımını da katkıda bulunmaktadır:

Takip ettiğim insanlardan #tbt kullananların %80’inin #tbt’leri ya geçmişte tatil, gezi, düğün gibi etkinliklerde çekip de paylaşmadığı fotoğrafları koymak ya da şimdiki zamanda paylaşacak fotoğraf bulamayıp *Instagram*'a fotoğraf koymanın artık kendisi için bir dürtü olduğundan bu dürtüyü yenemeyip fotoğraf koyma

isteklerinden kaynaklanmaktadır. (E, 28, Üniversite)

Uzun süre paylaşmadıysam paylaşacak fotoğraf yok ama değişik bir gönderide bulunmak istiyorum [mesela]. Hop eski fotoğraflara dönüp bu güzelmiş deyip o zaman sadece paylaşım yapmak için paylaşabilirim. (K, 27, Yüksek Lisans)

Bir parantez açıp görüşmelerde sıklıkla geçen bir durumu da paylaşmamız yararlı olur. #tbt etiketinin kullanılabilceği, ama çeşitli sebeplerle bunun görüşmeciler tarafından tercih edilmediğini ifade ettikleri paylaşımlar da bulunmaktadır. Bazıları bunu mesela evde pijamayla otururken başka bir yerde olduğu izlenimi için yapmaktadır:

Şöyle yapan da çok var. #Tbt yazmıyor ama biliyorum adam iki ay önce oradaydı. Bir yere gitmiş canı sıkılıyor. "Ben buradayım." Neredesin? Mesela atıyorum işte "Bebekte'yim. Şu kafedeyim." Orada değilsin. (E, 29, Üniversite)

Bazen de paylaşılan anların sadece bu anda olan insanlar tarafından anlaşılmasını isteme nedeniyle #tbt etiketi kullanılmıyor ya da başka etiketler ya da kelimelerle "eksik olan ses" tamamlanmaktadır:

Kendi kendimize paylaşmadan hatırlatmalarımız olabiliyor. "Bak bu anılarımız varmış!" gibi hatırlatmalarımız oluyor. Galiba bizimkiler pek #tbt değil. Herhalde mesela eski bir fotoğrafı paylaşmış. "İyi ki varsın!" demiş. #Tbt yok mesela kardeşlerin bir arada olduğu bir şey. (K, 30, Yüksek Lisans)

2017'de son zamanlarda yapmıyorum ama o hashtagde -benim ve eşimin adına #... diye bir hashtag- eşimle olan fotoğraflarımızda mesela #... diye onu hep yapmışım. (K, 28, Üniversite)

Bir diğer kullanma sebebi ise hem etiketin çok popüler olmasının yol açtığı fotoğrafın kalabalıklar içinde kaybolması problemi hem de bu fotoğrafların daha mahrem olarak algılanması nedeniyle diğer insanlar tarafından görünürlüğünün olabildiğince engellenmesidir:

Biraz ele ayağa düştü diye galiba yani çünkü insanlar her şeyi paylaşır duruma geldiler. Bu birazda özel hayatın ihlali gibi oluyor. Tamam, kendisi paylaşıyor kendi hayatını ama hani bir özelliği kalmıyor. Mesela senin için çok özel diye paylaşıyorsun. Benim için özel mutlu bir andı. O yüzden herkes görsün istiyorsun ama yüzlerce binlerce gönderinin arasında seninki kayboluyor zaten ve insanlar o kadar umursamıyor galiba. Onu gördükçe aslında #tbt'yi bıraktım. (K, 27, Yüksek Lisans)

Bak burada mesela #tb veya #tbt edememişim sadece 2014'e geri dönüş gibi bir şeyler yazmışım. [Kendince etiketler buluyorsun daha yaratıcı oluyor.] Aynen. Bir de ben hiçbir zaman hashtag olayına anlam verememişim. Hashtagi tıklayınca o konu ile ilgili tüm paylaşımları görüyorsun. Bana çok saçma ve gereksiz geliyordu. Sonuçta ben kendi listemde paylaşmak istiyorum o yüzden de bir hashtag kullanma merakım yoktu. (K, 27, Yüksek Lisans)

Instagram'da yapılan paylaşımlarda amaç ne olursa olsun hep bir reaksiyon beklentisini beraberinde getirmektedir. Birbirinden farklı amaçlarla gerçekleşen bu paylaşımların oluşturdukları etki nedir peki? Bu etki, paylaşımında bulunan insanların beklentisini karşılama noktasında yeterli midir? Şimdi bu soruların yanıtını arayalım.

Vizör Karesinden Hayata Bakmak: Fotoğrafın Okuma ve Yorumlanma Biçimleri

Holland (2008: 117-118) kişisel fotoğraflarda kullanıcılar ile okuyucular arasında bir ayırım yapılması gerektiğini belirtir. Ona göre kullanıcılar, bu imgelere zengin bir bilgi getirir ve kendi özel fotoğrafları gündelik hayatlarında ürettikleri anlamların ve anıların karmaşık ağının bir parçası olmaktadır. Öte yandan fotoğraf okuyucuları ise tarihsel bir dedektiflik yaparak, bir kodaçma² eylemiyle gizemli bir metni çözmeye niyetlidir. Kişisel fotoğrafların kullanıcıları kendi anlamlandırdıkları dünyaya girme şansına sahipken okuyucular bu özel anlamları daha kamusal bir alana çevirmek zorundadırlar.

Nostaljik fotoğraflarda da benzer bir durum söz konusudur. Kullanıcının paylaştığı fotoğrafa yüklediği anlam, paylaştığı insanlarla ne kadar yakın olursa olsun, o fotoğrafa bakan kişi tarafından tam anlamıyla algılanamamaktadır. Kendileriyle görüşme yaptığımız kişilerin (görüşmeciler) verdikleri örnek bu durumu net olarak anlatmaktadır.

Askerlik bittiği zaman şu haldeyim sakal yok bıyık yok bildiğin soyulmuş hıyar gibiyim. Kendimi fiziki görüntü olarak çok kötü hissediyorum. Gelince de birden saç sakal uzamayacak anlıyor musun? Geldim de buradayım da. O yüzden askerden öncesi yani nereden baksan bir, bir buçuk yıl önce olabilir şöyle eli yüzü düzgün bir fotoğraf koydum ki hem kendimi iyi hissedeyim hem de insanlar ne bileyim işte çok iyisin... Kendimi iyi hissettirmesi için ben onu koyuyorum. İyi lan ben o kadar da kötü değilmişim! Kısa dönemdi [askerlik]. Baksana işte üç beş kişi bir şeyler yazmış. Şu bile şey, "çok özlettiniz" falanlar filanlar gibi şeyler! Askerlik öyle bir şey ki altı ay benim için çok uzundu. 15 Temmuz zamanına denk geldi. Ben on hafta çarşıya çıkamadım. Bunlar benim için birkaç yıl gibi o yüzden #tbt yazdım. (E, 29, Üniversite)

Görüşmecilerimizin bahsettiği fotoğraf, kendisinin yazlık kıyafetler içinde tek başına yüzünde hafif bir tebessümle ayakta durduğu, arka fonda da ağaçların olduğu bir fotoğraf karesi. Üzerinde herhangi bir oynama yapılmadan koyulan bu fotoğraf okuyucu tarafından sıradan bir tatil karesinden öte bir anlama sahip değildir. Fotoğraf, #tbt etiketiyle paylaşıldığı için okuyucu bunun ilgili kişi için ayrı bir öneme sahip olduğunu fark etse de kendisiyle görüşme yapılan kişinin bahsettiği yoğunlukta bir anlam çözümlemesi yapması mümkün değildir. Yapılan yorumlardan da bunu anlamak mümkündür.

Aslında fotoğrafın karşı tarafta uyandırdığı reaksiyonu en net olarak görebileceğimiz yer beğeni ve yapılan yorumlardır. Sosyal medya kullanıcılarının her defasında daha fazlasına ulaşabilmek için stratejiler geliştirdiği beğeni ve

² Kültürel Çalışmaların öncülerinden Stuart Hall'in 'Kodlama-Kodaçımı' kuramına göre medyanın verdiği mesajı, egemen, müzakereci ve muhalif okuma olarak kategorize etmektedir. Egemen okuma ideolojilerin kodlandığı gibi okunmasıyla müzakereci okuma, medyanın verdiği iletilerinin bazılarının kendi görüşleriyle örtüşenleri kabul etmesi bazılarının ise kabul etmeyip karşı çıkılmasıdır. Muhalif okuma ise gönderilen iletilerin doğrudan kabul edilmeyip sorgulandığı okuma biçimidir.

yorumlar konusunda görüşmecilerimizin görüşleri belli noktalarda benzeşmektedir. Nostaljinin yorumdan daha önemli olduğunu düşünen görüşmecilerimiz bir yana, geriye kalanlar ikiye ayrılmış durumda kimisi her halükârda paylaşım yapmaya devam ederken kimisi ise aldığı yorumların öneminden bahsetmektedir:

Yorumdan çok nostaljinin olması daha önemlidir. Yorumun çok da önemli olduğunu düşünmüyorum. (E, 29, Üniversite)

Kendimle ilgili #tbt'ye yorum yapılması[na dair bir] beklentim yok. Zaten takip ve takipçilerim çok yakınlarım, o yüzden öyle bir beklentim yok. Ama #tbt'lerim arkadaşlarımla ve ailemle ilgili [olduğunda, onlarla ilgili] bir şeyler paylaştığımda bir yorum ve beğeni olsun istiyorum. Ama zaten istemesem de oluyor. Çünkü çok yakınlarım olduğu için onların da çok hoşuna gidiyor. (E, 30, Üniversite)

Bütün fotoğraflarımın aldığı beğeni ve yorumlar önemlidir. Çünkü yorum yapan bazen arkadaşım, aile bireyleri veya iş arkadaşlarım olabilir ne yazdıklarını önemsiyorum. Bazen çok sevimli yorumlar yapılırca mutlu oluyorum. Hakkımdaki güzel düşünceleri insanı motive edebiliyor. Çünkü güzel sözler herkesin hoşuna gider. (E, 27, Üniversite)

Kendinizi değil de tutkunu olduğunuz şeyi paylaşıyorsanız ona gelen yorumlar sizinle aynı zevki paylaşan insanlarla bağ kurmanızı sağladığından ayrı bir öneme sahip olabilir:

Aslında o fotoğraflara yorum yapan arkadaşlar veya diğer insanlar hakkımda neler düşündüklerini de öğrenmem için ipuçları alabiliyorum. Mesela çok yaramız biri veya gitar paylaşımıyla ilgili olarak biri müzik meraklısı veya müziği çok seviyor. "Bir ara gel gitar çal bize!" gibi yorumlar yapıyor. Ve gören herkes gitar sevdiğimi ve gitar çaldığımı düşünüyor. (E, 26, Üniversite)

Tabii bir de yapmak zorunda hissettiği için yorum yapanlar var. Yani görev bilinciyle hareket eden görüşmecilerimiz:

Ailem paylaşmıyor. Ailemde *Instagram* kullanan yok ama arkadaşlarım paylaşmışlardır diyeyim. Muhtemelen beraber gittiğimiz tatillerden fotoğraflardır. Genellikle yazıyorum. Evet o da bir nevi görev gibi! Senin fotoğraflarını paylaşmış yazmasan olmaz. [Görev bilinciyle.] Aynen! Genellikle gittiğimiz, gezdiğimiz yerlerden. (K, 27, Yüksek Lisans)

Yorumlama ve beğeniyi nostalji etiketinin özelinden çıkartıp tüm paylaşımlar içerisinde aldığı beğeni ve yorumlara baktığımızdaysa #tbt etiketli fotoğrafların diğer fotoğraflara nazaran daha az ilgi gördüğü görülmektedir.

Tam tersi oluyor, nostalji olan fotoğraflarım daha az beğeni alıyor. Takip edenler daha çok anlık fotoğrafları beğeniyorlar. (K, 31, Üniversite)

Görüşmecilerin birçoğunun üzerine çeşitli efektler yaparak (müzik eklemek, tonunu değiştirmek vs.) ama en çok da üstüne bir hikâye ilâştirerek paylaştıkları #tbt fotoğrafları var. Ancak hem yapılan yorumlar hem de alınan beğeniler dikkate alındığında -ki reaksiyonu ancak bunlardan ölçebildiğimiz göz önüne alındığında- görüşmeciler tarafından yüklenen anlamın okuyucuya

ulaşmadığı görülmektedir. Bu da görüşmecide, beklentisinin gerçekleşmemesi nedeniyle hayal kırıklığına sebep olmaktadır.

Sonuç

Sosyal ağların kullanım alanları kısa bir yazı ile mesaj vermek kaygısıyla başlayıp, günümüze doğru ise yazının yerini fotoğraf/video paylaşımları ve kimlik oluşturmaya bıraktı. Siber uzay kişilerin kendilerini farklı kimliklerle ifade edebilecekleri birer mekâna dönüştü. Sosyal medyada var olan farklı uygulamalar da bunu kolaylaştırmaktadır. Şimdiyle başlayan paylaşımlarla gerçekleşmeye başlayan kimlik oluşumu zamanla kullanıcıyı kökenini vurgulamaya iten geçmişe dair görsel anıları, yani fotoğrafları paylaşmaya itmiştir. Mekâna dayalı geleneksel nostaljinin yerini yitip giden şimdiye bağlı çağdaş nostaljinin alması da süreçle eşanlı ilerlemektedir. Her şeyin simgelerle ifade edildiği günümüzde bu eşanlı gelişmelerin siber uzaya yansması kaçınılmazdı. Sosyal medya ağlarında #tbt etiketi nostaljiyi ifade etmek üzere kullanılmaya başlandı. *Instagram*'da bu etiketin her gün milyonlarca kez paylaşıldığı fotoğraflarla kaplıdır.

Araştırmamızın örnekleme kapsamında yer alan kişilerle yapılan görüşmeler neticesinde nostaljinin farklı anlamlarla hayatlarında yer ettiği ve bunun #tbt etiketi ile sosyal medyada görünürlük kazandığını gördük. Kullanım repertuarlarının ise anıdan takipçi sayısını artırmaya, zamanı belirtmekten popüler bir etiketi kullanma gereksinimine kadar geniş bir spektruma sahip olduğu ortaya çıktı. Ancak #tbt etiketli fotoğraflarının bazılarında yüklediği anlam ve hikâyenin okuyucularca alımlanmadığı gözlemlenmiştir. Sonuç olarak burada yapılan paylaşımlarla gün sonunda görüşmecilerimiz kendisine bir geçmiş ve bir yol haritası belirlese de bu etikete sahip olan fotoğraflardan üzerinden gerçek hayatta istenilen/beklenen duygusal tatminin gerçekleşmediği anlaşılmaktadır.

Kaynakça

- Barthes, R. (1981). *Camera Lucida*. New York: Hill and Wang.
- (1996). *Camera Lucida Fotoğraf Üzerine Düşünceler*. (R. Akçakaya, çev.). Altıkkırkbeş Yayınları.
- Başer, V. (2010). "Nostalji-Sonrası Bir Dünyada Nostaljiden Söz Açmak". *Muhafazakâr Düşünce*. 7(25-26). 7-14.
- Binark, M. ve Löker, K. (2011). *Sivil Toplum Örgütleri İçin Bilişim Rehberi*. Ankara: Sivil Toplum Geliştirme Merkezi.
- Boyd, D. (2014). *It's Complicated: The Social Lives of Networked Teens*. Londra: Yale University Press.
- Boym, S. (2009). *Nostaljinin Geleceği*. (F. B. Aydar, çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Debord, G. (2006). *Gösteri Toplumu*. (A. Emekçi, ve O. Taşkent, çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

- Ellias, N. (2000). *Zaman Üzerine*. (V. Atayman, çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Eraslan, R. U. (2013). "Sosyal Medya: Her An ve Her Yerde Görünür Olmak". *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication - TOJDAC*. 13(4). 29-37.
- Goffman, E. (2009). *Günlük Yaşamda Benliğin Sunumu*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Harvey, D. (1999). *Postmodernliğin Durumu*. (S. Savran, çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Holland, P. (2008). 'Sweet it is to Scan...': Personal Photograph and Popular Photography. L. Wells (der.) *Photography: A Critical Introduction*. (113-159). London-New York: Routledge.
- Kundera, M. (1995). *Slowness: A Novel*. (L. Asher, çev.). New York: Harper Collins.
- Lister, M., Devey, J., Giddings, S., Grant, I., Kelly, K. (2003). *New Media: A Critical Introduction*. New York: Routledge.
- Nelson, T. H. (1965). *Literary Machines*. California: Mindful Press.
- Rose, S. (1992). *The Making of Memory: from Molecules to Mind*. London: Bantam Press.
- Uğur, A. ve Bilici, M. (1998). "Bilgi Toplumu, İnternet ve Demokrasi, Dijital Alemin Genleşen Alanı". *Yeni Türkiye Dergisi*. 19. 488-496.